

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATÁRSÁK: BALÓ JÓZSEF, BANYAI ÁRPÁD, BOGA KÁROLY, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS, SZENTGYÖRGYI JÁNOS ÉS ZAJZON DÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők

Az egyetemes tanítógyűlés kérdéséhez*)

Mélyen tisztelt Kartársak!

Mult év december hó 4-éről keltezett becses felhívásukat, melyben e folyó évre Budapestre tervezett negyedik egyetemes tanító-gyűlésben való részvételre meghívni sziveskedtek, köszönettel vettük.

Országos tanítói gyűlést, mint már többször volt alkalmunk kifejezni, a kolozsmegyei tanító-testület is szükségesnek tart, nemcsak számos olyan érdekből, mely a magyar népoktatás fejlődésével a legszorosabb kapcsolatban áll, hanem kiváltképen az Eötvös-alap ügye szempontjából is.

Ugyanis tudvalevő dolog, hogy az 1883. évi orsz. tanítói képv. közgyűlés által megállapított s boldog emlékü n. Trofort vall. és közokt. miniszter által 1885. évi május 12-én megerősített alapszabályok értelmében a tanítóknak joga van az Eötvös-alap kezelésébe belétekinteni s annak mibenvoltáról maguknak gyűlésileg tudomást szerezni.

Az Eötvös-alapot gyűjtő és kezelő, az alap jótéteményeit osztó, az alap számadásait és pénztárát vizsgáló, valamint az előkészítő bizottságokat időről-időre az orsz. tanító-testületi képv. közgyűlés választja; e gyűlésen lép ki minden rendes gyűlés alkalmával a gyűjtő és kezelő-bizottság fele; e gyűlésen teszen jelentést az alapszámadásait vizsgáló bizottság az alap pénztári kezeléséről s vagyoni állapotáról, melyek felett a számvizsgáló bizottság köteles évenként szigorú vizsgálatot tartani.

Ilyen orsz. tanítói képv. gyűlésnek tartatnia kell minden két avagy három évben egyszer. Az utolsó orsz. tanítói képv. gyűlés 1883-ban volt, azóta mindig ugyanazon bizottságok kezelik az Eötvös alapot. Ez nem felel meg az 1883. évi képv. közgyűlés szellemének. Az Eötvös-alap kezelő-, osztó- és számvizsgáló-bizottságainak megbízatása lejárt, az ezen megbízatással járó köteleseket, ha teher, másoknak is kell viselniök; ha megtisztelés, abban másoknak is kell részesülniök. De akár cserélődnek ezek a bizottságok, akár nem, a minthogy kivált pénz kérdéseknél lehetnek tekintetek, melyek a változtatást feleslegesnek sőt hátrányosnak láttatják; az orsz. tanítói közgyűlés nem mondhat le azon jogáról, hogy bírálatának a választásban kifejezést ne adjon. Jelenleg olyan szabályellenes helyzetben vagyunk, hogy az

*) Központi választmányunk válasza, az egyetemes tanítógyűlést rendező bizottság felhívására.

„Eötvös-alap“ 40.661 frt. vagyona a miniszteri biztoson kívül 5 ember felelőssége alatt áll. Azért mondjuk, hogy 5 ember felelős az alap összes vagyonaért, mert a pénztárat ők kötelesek megvizsgálni, ők pedig ezen eljárásukról a jelentést a miniszteri biztos mellett az orsz. tan. képv. közgyűlés előtt kell hogy megtegyék.

Meg vagyunk győződve, hogy a tanítók, kik most 25.000 szám mellett olyan aránytalan kisebbségben pártolják az Eötvös-alapot, sokkal nagyobb buzgóságot fejtenének ki az alap érdekében, ha tapasztalnék, hogy azon ügghöz nekik is hozzászólásuk van, ha az alap részvényesei közé belépnek.

A tanítói közgyűlést tehát mi is szükségesnek tartjuk, sőt nagyon óhajtjuk. De a mi nézetünk szerint most első sorban mindenesetre orsz. tan. képv. közgyűlésre van szükség úgy, a mint azt a miniszter 1885. május 12-én kelt határozmányában a tanítókra nézve kilátásba helyezte. Nekünk ehhez jogunk van, melyet mi semmi kísérléért nem kockáztathatunk. Az egyetemes t. gyűlés az Eötvös-alap ügyében semmi érdemleges határozatot nem hozhat; a kezelő, osztó- és számvizsgáló bizottságok dolgaiba belé nem szólhat, mert ezek a tisztelt kartársak által tervezett egyetemes gyűlésnek semmi némű felelősséggel nem tartoznak. Ily helyzetben az a kérdés, vajjon megérdemli-e a ráfordított áldozatot az a cél, a melyet az egyetemes gyűlés által a legkedvezőbb esetben elérhetünk. Annyi bizonyos, hogy az Eötvös-alap ügyét nem rendezheti egy olyan gyűlés, melynek határozataihoz hozzá járulhat a „közművelődés szolgálatában álló bármely tanfőru sőt tanügybarát is egyenlő joggal“ akár tagja az Eötvös-alapnak, akár nem.

Nekünk eszünkbe sem jut, hogy az Eötvös-alap tiszta kezelésére nézve legkisebb kételyt tápláljunk magunkban. Hiszen olyan férfiak vannak beválasztva azon 30 tagu kezelő-bizottságba, a kikben teljesen megbízhatunk; valamint az osztó és számvizsgáló bizottság is úgy van össze szerkesztve, hogy a rendre szükséges biztosítékból semmi sem hiányzik, a mennyire ezt rendszer által biztosítani lehet. A szabályzatba foglalt rendszer tehát jó, a személyek ellen sem lehet kifogás. De hogy az alakítás nincs mindenben megtartva, azt tudjuk, mert hogy egyebet ne említsünk, a 30 tagu kezelő bizottságból már elhaltak s azok helye nincs újabb választott tagokkal betöltve; továbbá a mi tanítótestületünk azon kívül, hogy a tagok díjait nem számítva — apránként küldött fel tehetségéhez képest adományokat az alap gyarapítására — külön megváltotta magának 100 frttal azt a

jogot is, hogy az évi osztó bizottságban részt vehessen. Mindemellett minket soha senki sem hitt meg kétségbevonhatlan jogunk gyakorlására. Ha ez más jogosultakkal is így történék, az ilyen eljárás bizonynyal legkevesébbé sem alkalmas ezen szép intézmény iránt a lelkesedést fokozni, a mire pedig e haza minden tanítói köreiben nagy szükség lenne.

A mi véleményünk tehát igen tisztelt kartársak az, hogy nekünk mindenekelőtt egy országos tanító-testületi képviselői gyűlésre lenne szükségünk.

Ha a kormány az orsz. képviselő-gyűlést egyáltalában megtartani nem akarná, vagy az orsz. tanítói képviselő-gyűléseket megszüntetné, akkor állana be a szüksége egy egyetemes tanító-gyűlésnek olyan tagokból, a kik egyuttal az Eötvös alapnak is tagjai. Ez az eset még nem állott be. De ha beállott volna is, ezen úgy szólva részvényesekből álló gyűlést összehíni nem a III-ik egyetemes gyűlés által annak idején kiküldött végrehajtó-bizottság lenne hivatva, hanem azt a szabályok értelmében a központi kezelő- és gyűjtő-bizottság kellene, hogy összehívja. És ha a kezelő-bizottság e kötelességét egyáltalában nem teljesítené, s ennél fogva a tanítók bizalmát elvesztené, akkor természetesen a tanítók magukra lennének hagyva s úgy segítenének magukon, hogy a körülmények szerint célszerűnek látnák. Elhiszszük, hogy van valami kecségetető az állam gyámságától független szabad gyűléskezelésben; de nem hunyhatunk szemet azon nehézségek előtt sem, melyekkel az ilyen szabad gyűlések tartása a tanítókra nézve jár.

Ismerjük az aggodalmakat: mintha a közoktatási kormány által összehírt tanító-gyűlést fészélyezné szabad mozgásában a tekintély hatalma, s az előirt szabályok által körül határolt, meglehet talán egy kissé szűkre is mért keret. Tudjuk azt is, hogy egyik gyűlés idejéből némelyeknek méltán nagyon zokon esett, hogy egy magas állású férfiú kicsinyléssel szólott az országból összesereglett tanítók véleményéről, s nem tartózkodott hangot adni azon meggyőződésének, hogy neki a tanítók meghallgatására semmi szüksége sincs.

De sokkal erősebb bennünk az alkotmányos rendszer iránti tisztelet s annak erejébe vetett hit, mintsem ezen erkölcsi érzéseket bármily magasan álló egyes egyén nyelvbottlása, vagy éppen tapintatlansága is megingathatná. Aztán mi azt hiszszük, hogy szabadság csak ott létezik, a hol korlát is van s minden egyén vagy testület szabadsága véget ér ott, a hol a másik egyén, vagy testület szabadsága, vagy is természeti, és tételes törvények által biztosított, jogköre kezdődik. A mely gyűlésben mindenki korlátlan szabadsághoz tart igényt s e vélt jogát érvényesíteni is törekszik, ott senkinek sincs szabadsága. Szóval, mi a rendtől nem félünk. Aztán megvan a maga útja, módja annak is, hogy a fejlődő tartalomhoz képest netalán szűkre szabottnak látszó keretet, a felismert célszerűség igényei szerint tágítsuk. Csak menjen minden a maga rendén.

De nem lehet nekünk félni a tekintélytől sem.

Erre nézve nézetünk az, hogy a bizalom bizalmat szül. Ha tapintatos intéző körök meghívják a tanítókat, hogy bizonyos kérdésekben mondják meg véleményeiket, akkor bizonyosan el vannak határozva arra, hogy esetleg az eltérő nézetek indokait is figyelmükre méltassák. Másfelől a tanítók több ösztönt és bátorságot érezhetnek szabadon nyilatkozni olyan helyzetben, mikor tudják, hogy bizalommal tekintenek rájuk s egyenes kérdésre nyílt feleletet várnak. Ne higyük, hogy a ki mint meghívott képviselő fél kimondani meggyőződését felfelé nagyobb bátorsággal merjen szólani ott, a hová az érde-

kelték kétszeresen megfeszített figyelemmel tekintenek már csak azért is, mert olyat vélnek hallhatni, a mit a nyilatkozó szemtől-szembe nem mondhatna meg.

Ismételjük, hogy mi most is a rendezett orsz. tanítói képviselő-gyűlésnek vagyunk hívei s erős meggyőződésünk, miszerint központi tisztelt kartársaink elismerésre méltó huzogolkodásuknál fogva sokkal nagyobb köszönetre tennék magukat érdemesekké a magyar népoktatás részéről, ha abban lennének munkások, hogy a magas kormány az orsz. tanítói képviselői gyűlést hívja össze menél előbb.

Egy semmi képviselői alapon nem nyugvó egyetemes tanító gyűlés a mai korban túlhaladott álláspont s ha valahol nincs helyén, úgy bizonyára legkevesébbé beilleszthető, a mi állami és társadalmi viszonyaink rendjébe. Azért, hogy Németországon vannak valami ilyenforma gyűlések, mi az egységes nagy német nemzet után e tekintelben nem indulhatunk. Nekünk a tényleges viszonyokat nem szabad szem elől tévesztenünk. Az ország tanítóinak kisebb és nagyobb összejöveteleiken azon szellemet kell képviselniök, melyben a jövő nemzedék nevelendő. Magyarország tanítóinak minden megjelenésükben, minden ténykedéseikben a magyar nemzeti műveltség, a magyar állameszme harcosságainak kell lenniök. Szűkebb körü érdekek küzdelmének színhelye a mi gyűlésünk nem lehet, nevezük bár ezen érdekeket személyi, hitfelekezeti, nemzetiségi, vagy iskola rangfokozati érdekeknek.

A mondottak után azon kérdésre, hogy „a) mikor tartassék a IV. egyetemes tanító gyűlés és b) mik legyenek annak tárgyai,“ a mi feleletünk az, hogy ha csakugyan jobbnak méltóztatnak tartani az orsz. képviselői tanító-gyűlés helyett egy olyan gyűlést, a milyenre meg vagyunk hívva, úgy méltóztatassanak a programmot legjobb belátásuk szerint megállapítani.

Egyébiránt, mint választmány, ha kellő időben értesítést kapunk a megállapított programról, azt szíves készséggel közléteszszük tanító-testületünk lapjában, mint a meghívást is közöltük, hogy tanító-testületünk tagjai tudomást szerezzvén a gyűlés idejéről s tárgyairól, mint magán személyek saját belátásuk szerint cselekedhessenek.

A netalán elmenő tagok nyilatkozatai természetesen egészen magán jelleggel birhatnak csak, s tanító-testületünk véleményének tekinthetők nem lesznek.

A kolozsmegyei tanító-testület központi választmányának Kolozsvárt, 1890. febr. 24-én tartott gyűléséből.

Nagy Kálmán,
elnök.

Elek Gyula,
titkár.

A népiskolai írásbeli dolgozatok javítási módja.

Nemcsak a felhangzó panaszokból, hanem saját tapasztalatainkból is tudjuk, hogy a népiskolából kikerülő növendékek sem a helyes beszélésben, sem gondolataik helyes kifejezésében és leírásában nem mutatnak kellő jártasságot.

Ennek egyik okát annak az időnek rövidségében kereshetjük, mely a sok tárgy tanítása mellett az olvasás-írásra és nyelvtanra esik; egy második oka a jelzett és naponta észlelt fennebbi hiányoknak kétség kívül abban is rejlik, hogy a népiskolából kikerülő növendékek jó része hosszú ideig vagy igen keveset és ritkán, vagy éppen semmit sem foglalkozik olyasmivel, mi az olvasás és írásban szerzett ismereteit bővítené és maradandóvá tenné; s ha a tanító az olvasás-írás és nyelvtanra fordítható időt nem használja föl oly módon, hogy abból a növendékek minél nagyobb hasznot meríthessenek, úgy

harmadik okát találjuk meg annak, hogy a tanulók elhagyva az iskolát, miért nem képesek egy egyszerű levelet, vagy foglalkozásukba vágó írásbeli munkát érthető tartalommal és bár a közönséges izlésnek megfelelő alakban elkészíteni.

Míg a felsorolt három ok elseje több oldalú követelményektől és nem a mi hatáskörünktől függ, addig a második elenyésztetésére különféle hatóságok és a társadalom jó indulatú és anyagi áldozatokkal járó pártfogása mellett a tanítói kar is hasznos szolgáltatásokat tehet. Ez azonban nem tartozván tárgyamhoz, ez alkalommal csak a harmadik okra, s ennek is csak azon részére szorítkozom, mely az írásbeli dolgozatok javítási módjával hat oda, hogy a növendékek lehetőleg helyes kifejezéssel és feltűnő hibák kikerülésével írjanak.

Gyakorlás nélkül gyakorlottságot, vagy jártasságot semmiben sem érünk el. E rövid, de egyszersmind igaz tartalmazó egyszerű szavak eléggé bizonyítják, hogy szépet és helyest írni úgy tudunk, ha a szépírást és helyesírást próbáljuk, gyakoroljuk. Amde a próba és gyakorlat, pusztán útasítás és útbaigazítás nélkül, alig vezethet mindenben kellő eredményre. Így tehát önként következik, hogy a tárgyamhoz érthető útasítás és útbaigazítás nem lehet más, mint az írásbeli dolgozatok javítása, illetőleg javíttatása, hogy az ezen úton szerzett szemléletek által tudja a tanuló megkülönböztetni a helyest a nem helyestől s óvakodjék a már elkövetett hibát, mint nem helyest, ismételni. Ez, t. i. a javítás és javíttatás teheti a helyesírásnak szemléleti úton való elsajátítását.

Hogy mikor kezdődjék és mi módon történjék a javítás, ezekre nézve a következő vélemények lennének figyelembe veendőek.

A javítás az írva-olvasás és e körben ejtett első hiba kijavításánál kezdődjék s fokozatosan és folytonosságban, megszokítás nélkül történjék. Az alkalmazás közben szerzett folytonos gyakorlatok által mintegy érezni fogják a növendékek a helyesírást és nem lesz szükség a különben is haszon nélküli fáradság árán beemlézett szabályok alapján tanulni a helyesírást, s pl. „já czik“-ot a szabálytanulás után „játszik“-nak írni, ha esetleg ez előtt „játczik“-nak írva is jó volt és bajt nem okozott. Sokkal kevesebb fáradsággal többet tesz a tanító a helyesírás elsajátítását illetőleg, ha pl. az I. osztályban a „viv“-et „vív“-re s az „ot“ ot „ott“-ra javíttatja, mint a mennyivel a felsőbb osztályokban (hol a helyesírás szabályait tanulják) ilyenmő mulasztásait helyrehozhatja.

Leghelyesebb javítási mód az volna, hogy a tanító minden egyes hibát kijelöl, ezeket egyenként véve, első sorban a hibát elkövető tanulóval, másod sorban ennek társaival s csak harmadsorban igyekszik a maga segítségével javíttatni. E javítás alapján a tanító a hibásan írt részt helyesen is beírja. Miután e mód csak egyes, vagy igen kevés számban csoportosított tanulók tanításánál alkalmazható, a tömeges tanításnál osztályonként a következő javítási mód lenne alkalmazandó.

Az I. osztályban, mielőtt papirlapokra írna a növendék, a nagy táblán és fali olvasó táblákon tanulja a helyesen leírt szót a nem helyesen leírtól megkülönböztetni. E végből gyakran írat a tanító egyesekkel a nagy (fali) táblára. Az olvasás tanításánál is szükséges, hogy az ismert hangokból szokat alkossanak. Itt is alkalom nyílik a helyesírás alapját megvetni. A nagy táblára oly nagyra íratjuk a szók egyes betűit, hogy az attól legtávolabb ülő növendék is tisztán láthassa. Hogy helyesen van-e valamely szó leírva, a növendékek mondják meg. Ha az esetleges hibákat nem fedezik fel,

a tanító figyelmezteti őket erre. A fölfedezett hibás részt nem törlik le, hanem a tanító aláhuzza, vagy aláhuzatja s utána vagy alája helyesen is leírja. Később, midőn már az osztálylial füzetekre, vagy papir-lapokra írat, ezeket gondosan átvizsgálja és az esetleg rosszul írt szók hibás része alatt aláhuzza. Az aláhuzott szokat kijavítva a nagy táblára írja s innen a növendékek azokat, melyeket hibásan írtak, még egyszer folytatólag helyesen is leírják. Az esetleg javításban ejtett hibákat a tanító a füzetek vagy írólapok átnézésakor feltűnő színben maga javítja ki, figyelmeztetvén utólag tanítványait arra, hogy hasonló esetben több figyelmet fordítsanak a hibás szók helyes leírására.

A II. osztályban is van többször alkalma a tanítónak a nagy táblára íratással a helyes írás gyakorlására figyelmet fordítani s egyuttal a hibásan írt szók javítási módját megismertetni. A füzetekbe írt gyakorlatok átnézésakor a hibásan írt szokat a tanító vagy kijavítja, vagy, ha a tanítványainak a javításokban szerzett gyakorlottsága engedi, csak aláhuzza a hibás részek alatt. A növendékek az írófüzetnek csak baloldalára írnak s a kijavított vagy aláhuzott hibás szokat a jobb oldal megfelelő soraiban még egyszer helyesen is leírják.

A III. osztályban a tanító csak egyszerű aláhuzás által jelzi a szók vagy kifejezések hibásan írt részeit; egyebekben oly módon jár el, mint a megelőző osztályban.

A IV.—VI. osztálybeli növendékek rendszeren egyes vonalokra írnak. Itt már nem lesz szükséges az oldalak egyikét a javításra tartani fönn, hanem a javítást azon oldal felére, vagy harmadára behajtott szélén végzik, a melyre írtak.

A javítás módjára s a tanító munkájának minél sikeresebbé tétele czéljából általában kívánatos még, hogy a következő pontokat a tanító szem előtt tartsa.

A füzetek átnézés-kor a tanító jegyezze meg magának azon hibákat, melyeket tömegesen követtek el, hogy ezeket a javításra szánt időben, a füzetek kiosztását megelőzőleg együtt javítsák ki. Javítás közben bizonyos határok között megengedhető, hogy a növendékek egyes hibákra nézve, melyeket kijavítani nem tudnak, kérdést intézzenek a tanítóhoz.

A közönségesebb és gyakoribb alkalmazás alá eső helyesírási szabályokat a javítások alapján vonják le, mert ezen az úton, t. i. a gyakori alkalmazás által a szabály maradandóbb és több szolgáltatást tesz, mint a mennyit a száraz beemlézés adhat. Javítás után se mulassza el a tanító a füzeteket jól átnézni s az esetleg rosszul, vagy éppen a nem is javított szokat kijavítani.

Inkább keveset irassunk és ezt javíttassuk is ki, mintsem alkalmat nyújtsunk oly írásbeli munkák végzésére, melyekről a tanuló azt tudja, hogy a tanító nem vizsgálja át és nem fogja követelni a hibásan írt részek kijavítását.

A helyesírás elsajátítása érdekében a beszédnek és kérdéseinkre adandó szóbeli feleleteknek kijavítása által is hasznos szolgáltatásokat tehetünk. Nem szabad e végből a tanulónak beszédközben egyetlen hibás kiejtését is javítatlanul hagyni, mert a helyesírást a helyes beszéd gyakorlására, illetőleg az egyes szók tiszta és szabatos kimondására kell alapítanunk. Kerülnünk és javítanunk kell minden alkalommal a „gyere, menyek, mongya“ s más efféle kiejtéseket.

A mondatok alkotásában úgy egyes elbeszéléseknél, mint minden adott vagy kapott feleletben a rövideget, egyszerűséget és érthetőséget tartsuk és tartassuk szem előtt.

Népoktatásunk fejlesztéséről.

(Vége.)

II. A tornászatról.

„Nem kevesebb előítélettel, mint az ismétlődő tantolyam. küzd nálunk a tornatanítás. Egy jellemző példát mondok erre hivatalos tapasztalataimból. Midőn egyszer egy nagy birtok iskolájának iskolaszéki elnökénél a tornater kijelölését ismételve szorgalmaztam, az iskolaszéki elnök azt felelte nekem, miszerint a pusztának ura és birtokosa általa kijelenteti előttem, hogy itt az egész pusztát tornaterért képez az iskolai ifjúság számára, és hogy paraszt gyermekek számára a tornatanítás felesleges. Mikor a nagyok így gondolkoznak, természetesen, hogy ez a kisebbek által elfogadtatik és ismételtetik. Számtalanszor hallottam, még pedig illetékes helyekről, hogy a falusi ifjúság többnyire a szabadban élven és mozogván, tornázásra nem szorul. Persze, hogy ezek a tornatanítás hasznáról, szükségéről behatóbban nem gondolkodtak soha, és nem is olvastak semmit. A falusi ifjúság mozog és dolgozik ugyan a szabadban, azért egészsége és testalkata erős és izmos; de ki ne vette volna észre, hogy annak minden test-mozdulata merev, ügyetlen és gyámoltalan. Testöknek csontváza mintha egy darabból állana annyira nélkülözi a hajlékonyságot, s e miatt a munkát is, a melyet végeznek, feltűnő lassúság jellemzi. És a testnek ezen merevsége, ezen ügyetlensége az előhaladott korról még fokozódik. Pedig bizony a földmivelő népnél is sok oly munkát kell végezni, a hol a testnek hajlékonysága, a mozgásban való ügyesség és gyorsaság nagyon szükséges. A mellett nálunk is, mint minden művelt országban az általános hadkötelezettség van behozva, hol a katonai gyakorlatoknál a tornászati elemek ismerete nagy előnyére van a besorozott katonának, ellenkezőleg az ebben való járatlanság sok kellemetlenségnek teszi őt ki. Csak látni kellene a gyakorló téren azokat az újonczokat, kiknek nem volt alkalmuk tanuló korukban testgyakorlatban részesülni, és minden iskolafentartó határozottan sürgetné a tornaterek felállítását és berendezését, hogy ez által az ifjúság testi ügyessége már zsege korában arányosan kifejlesztessék.

Azon ifjaknál pedig, kik városokban laknak és iparos vagy tudományos pályára készülnek és kiknek nincs alkalmuk nehezebb testi munkával kifejlesztetni izomzatukat, megedzeni idegrendszerüket, még égetőbb szükség van a tornászatra, mert ennek ellensúlyoznia kell a túlságos szellemi, vagy folytonosan egy helyen végbemenő testi foglalkozást, alkalmat kell adnia, hogy a zárt, romlott szoba levegő felcserélése által a szellemi képzés mellett a testi erők fejlődéséről is gondoskodva legyen. Az élet minden körülményei között nagy előnyé e van az ifjunak, ha mozgulatai ruganyosak, hajlékonyak, kecsesek, ha tagjai összhangzatosan fejlődnek és erősödnek, mellkasa szabad és mélyebb lélekzés által tágul és a test tartása nemesítettik.

Főlöslégs is tán megjegyezmem, hogy a leányok nevelésénél is mulhatlanul szükséges a nevelés ezen ágazatának kiváló művelése. Már Rousseau mondta, hogy a nők testi erejének emelésétől függ a férfiak ereje és ebben egyetért vele minden számba vehető orvos és pedagógus.

A régiak egykor azt mondták, hogy „mens sana in corpore sano“, mit a mai viszonyok között és a képzés mai igényei mellett úgy kell értelmezni, hogy minél jobban terhelhetik meg az ifjúság szellemileg, annál nagyobb gond fordítandó testi épségének fejlesztésére, mert

egyik a másikat kiegészíti: a testi erő emelése maga után vonja a szellemi tehetségek erősítését is.

Végül magától érthető, hogy mint minden tantárgynál, úgy különösen ennél nagyon el volna hibázva, ha a tanítók a tornászati tanítást csak gépiesen, bizonyos chablonok szerint eszközölnék. Bizonyos tervszerűség az eljárásban, logikai egymásután, valamint annak figyelembevétele kívánatik mulhatlanul, hogy a testnek minden része aránylagosan és összhangzatosan fejlesszessék, s az egyoldalúság kizárva legyen.

III. A gazdasági és kertészeti gyakorlatokról

A gazdasági és kertészeti gyakorlatok nálunk szintén nem az a tantárgy, a mely valami kiváló gondozásban részesül. E téren is sok előítélet és helytelen felfogás uralkodik. Faluhelyeken azt mondják, hogy az haszontalan idővesztegetés, mert hogy ott ugy is mindenki már otthon foglalkozik gazdasággal és kertészettel, tehát a szükséges utbaigazításokat a gyermek az apjától otthon nyerheti. A városban megint azt mondják, hogy a gyermekek jövőben nem fogván a gazdasággal és kertészettel foglalkozni, arra egyáltalában szükségük nincsen. Menynyi meggondolatlanság rejlik az ilyen ellenvetésekben! Hát annyira vagyunk már Magyarországon, hogy a gazdaság minden ágazatának művelése többé már nem is fökéletesíthető? Nem vagyunk arra utalva, hogy földjeinknek okszerű művelése által azok hozamát fokozzuk? A vagy falusi gyermekeink apáik által oly észszerű kiképzetésben részesülnek, hogy ők azt öntudatosan és szintén észszerűleg tovább folytatni képesek legyenek? Hát a városi ifjúságnak éppen ugy, mint a falusinak nincs szüksége a természettel, annak szépségeivel és törvényeivel közvetlen érintkezésbe lépni? Meggondolták azt az illetők, mily hatalmas nevelési eszköztől fosztották meg magukat és gyermekeiket, ha őket a természettel való érintkezéstől elvonták?

Ha a gyermeknek egy vadonczot megmutatunk és arra megtanítjuk, miként lehet abból nemes gyümölcsfát felnevelni, beoltatjuk azt azután vele és figyelmét arra irányozzuk, hogy annak fejlődését szemmel kísérje vagy ha a magból neveltetünk vele magonczokat, azokat általa nemesítettjük és a nemesítés eredményét vele megfigyelgetjük, vagy ha szemei előtt egy virágmagvat elvetve, folytonos ápolás mellett odajuttatjuk, hogy az gyönyörű virággá fejlődik, melynek növekedését, kinyílását, alkatrészeit, szépségét növendékünkkel megimertetjük: mennyire megszerettették vele a természetet és azt, ki ennyi teremő erővel felruházta anyaföldünket? Ezáltal nem egy embert vontunk el a korcsmától, mentettünk meg a léhaságtól és csavargástól, és elvezettük az istenhez, mert olyan ember, ki a természettel öntudatosan foglalkozik, s benne gyönyörködni tud, csak vallás-erkölcsös, jó ember lehet.

Ezen nevelési szemponton kívül azonban még úgy a saját anyagi érdeke, valamint a nép anyagi érdekeinek előmozdítása is sürgetőleg követeli a tanítótól, hogy gazdasággal foglalkozzék és a község gyermekeit abban alaposan és szemléletileg oktassa. A nép eddigi gazdálkodási rendszere gyökeres és mielőbbi újjaalakítást követel, hogy a nép eltarthassa magát és elbirja a közterheket. Ebben pedig főképen a tanító van hivatva első sorban közreműködni azért, hogy nemesen az ifjúságot tanítja, hanem saját földjeinek és gazdaságának mintaszerű művelése által a gazdáknak is útmutatást ad az okszerű gazdálkodásban. Előkészültség, tanulmány és czéltudatosság a tanító részéről e téren is épűgy képezi a sikernek biztosítékát, mint a tanítás bármely más ágazatában.

Mennyi része legyen a nevelés és oktatás ezen ágazatainak emelése körül a lelkeskedő papságnak, mily kötelességek és mily teendők várnak e téren reá, azt e helyütt részletezni már csak azért is feleslegesnek tartom,

mert felteszem róla, hogy gondolkozva a mondottak fölött, azt magától is kitalálja és a reá eső osztályrészt népünk közművelődésének emelése érdekében szívesen kiveszi.“
Közli: *Nemessányi Adél.*

T Á R C Z A.

A természeti erők forrásairól és értékesítéséről.

Az újabb időben a természettudósok igyekeznek a természeti erőket az ember céljaira fordítani, még pedig meglepő sikerrel. Az emberek a természeti erők közül sok ideig csak azokat fordították hasznukra, melyek erre a célra mindennap kínálkoztak, p. o. malom-kerekek hajtására a folyóvizek vagy szelek erejét, melyekkel munkát végeztek. A vitorlás hajók hajtására a szél erejét alkalmazták. A rugalmas erővel nagy sebességet idéztek elő, s azt egyéb célokra is alkalmazták. Az újabb időben kezdték a meleg segélyével kifejtett gőzerőt a mechanikai munkálatok végzésére fordítani. Sok időnek kellett elmúlni, míg az első gyakorlatilag használható gépek létrejöttek, s így ez uton tovább tökéletesebbek lehettek. Különösen a bányászok törekedtek legelőször arra, hogy mesterséges uton a meleg segélyével, gőzerőt fejlesztve, azt mechanikai munkára fordítsák, s ennek segélyével a vizet a mélységből kiszivattyúzzák. De ezen gépek berendezése oly tökéletlen volt, hogy gyakorlati fontosságra nem vergődhettek.

Ha gőzgépnek nevezzük mindazon gépet, melynek a mozgása a gőzfeszítő erején alapszik, a gőzgép eredetét az ókorra vezethetjük vissza. Heron K. e. a második században az aeolipila nevű eszközt találta fel. Ez függőleges henger körül forgó üres fémgolyó volt, melynek oldalain ellenkező irányban meggörbített csövek voltak alkalmazva, mint a Segner-féle keréknél. Ha a golyóba vizet töltöttek és melegítették a csöveken kituduló gőz a golyót forgásba hozta.

Az újkorban több föltaláló igyekezett a gőzfeszítő erejét vízemelésre felhasználni; de ezen kísérletek nagyrészt csak tervben maradtak, nem voltak a modern gőzgép fogalmának megfelelőek. Ma már gőzgép alatt oly eszközt értünk, melyben a külön hengerbe vezetett gőz, az által, hogy feszítő ereje eme henger dugójára közvetlenül hat, a dugó egyenes vonalú lengő mozgásával az egész gépezet mozgását idézi elő.

A gőzgép eredete Papin-nal kezdődik. Papin gőzgépében egy hengerben forralt víz gőzének feszítő ereje a hengerbe illesztett dugót felemeli. Ez megtörténvén, a tűz a henger alól eltávolítatik, ekkor a víz és gőz lehülnek és a külső levegő nyomja le a dugót. Ezt újból ismételték. A dugónak fel és leszállását vízszivattyúzásra és más munkára használták. De ez az eszköz nem látott célszerűnek. Newcomen és Cawley angolok a Papin elve szerint már valóban használható gépeket szerkesztettek, a gőzt külön kazánból vezették a hengerbe, de oda is hideg vizet precskeltek be, hogy a gőzt lehűtsék. A gőz csapódása már hamarabb ment és a dugó járása gyorsult. Ily módon használható gépeket 1712-ben állítottak össze. Csaknem egy fél századig dolgoztak ezen gépekkel, melyeknek hátránya az volt, hogy annyi szenet fogyasztottak el, hogy csak is oly bányákban dolgozhattak haszonnal, a hol szenet is bányásztak,

Nevezetes volt a gőzgépekre nézve az 1764-ik év, a midőn James Watt az eddig használt gőzgépeken fel-

ismerte, hogy a Newcomen-gép működése tetemes hőpazarlással jár, ennél fogva a hengert, melyben a dugattyú jár, hideg vízzel hűtött külön térrel, a sűrítővel (kondensátor) hozta összeköttetésbe, és a gőzt az által csapatra le, hogy midőn a dugó a legnagyobb magasságot érte el, a hengert a sűrítővel összeköttetésbe hozta, a kazántól pedig elzárta.

Watt második javítása a kettős hatás alkalmazása volt. A Newcomen gépében a gőz a dugót csak felemelte, visszafelé pedig a légnyomta le. Watt úgy rendezte be a gépet, hogy a légnyomásra többé nem volt szükség: a gőzt felváltva a dugó fölé és alá vezette, és mindkét oldalon a gőz mozgatta a dugattyút, mely aztán munkát hozott létre.

Wattnak tökéletesített gépére szabadalma volt s e szabadalmat Boulton nevű társával oly módon használta fel, hogy az ő gépjök tulajdonosaitól azt kötötték ki maguknak, hogy a szénszükséglet kibebbedésével megtakarított pénznek egyharmada fizettségük ki nekik. Ennek a szerződésnek az alapján egyetlen egy bányától évenként 48.000 márkát kaptak.

Ezután már nemcsak bányákban, hanem 30 éven át más munkálatokra is használták, és e század elején a hajók hajtására sikerült alkalmazni, s ismét husz évvel később, mikor a magasabb nyomású gőzgépeket sikerült összeállítani, az első locomotiv elkészült, mely a vasutakat megteremtette.

Mindnyájan tudjuk, hogy milyen gyökeres változást idéztek elő e találmányok az emberi forgalomban.

A gőznek munkaköre lassan bár és nagy időközökben, de annál biztosabban terjedt, fokozódott, s ez uton átalakító hatalommá nőtte ki magát, úgy hogy a Watt találmánya óta lefolyt évszázadot a gőz évszázadának neveztek el.

Az újabb időben a gőznek versenytársa az elektromosság. Az elektromosságnak kitünő tulajdonsága a sebesség, melynek különböző irányban elterjed a hatása. A telegraphiában nagyon fontos elterjedést nyert. Még abban is versenyez a gőzzel, hogy nagy és erős hatásokat tud kifejteni. Több tized év alatt elektrommal mozgatható gépeket sikerült szerkeszteni, melyek méltók a figyelemre: mint pl. a mágnes-elektromos és a dinamo-elektromos gépek, a melyekben a nyugvó mágnesekkel szemben mozgatott vas, mozgó elektro-mágnes lett. Ez utóbbiakban a dróttekeresekben átvezetett elektromos áram irányának megfordítása utján, a mágnességet is meg lehetett fordítani; úgy hogy az éjszaki sark, déli sarkká változott. Az ilyen változó erők a gépeket forgásba hozták. Ezen forgás csak a kis gépeknél sikerült, de mihelyt nagy gépeknél alkalmazták, oly nagy nehézségek merültek fel, hogy a kellő sebességet nem lehetett megadni. Remélni lehet, hogy ezen nehézségeket az emberi tudomány el fogja enyésztetni és minden munkára tudja fordítani a villámdelejt.

(Vége következik.)

Benedek Áron.

PAEDAGOGIAI ESETEK

22. Egy krajczár története. Egy kis fiu 20 kros pénzdarábot hozott fel nekem, hogy belőle Ábéze könyveért, melyet én vettem neki, 14 krt. tartsak vissza magamnak. Én 6 krt. vissza adtam a gyermeknek, azon figyelmeztetéssel, hogy tegye el jól zsebébe s otthon hiánytalanul adja át apjának. Kevés idő múltán, minthogy közben pár percnyi szünet volt s kétségem támadt, előkértem a gyermektől a 6 krt. hogy mutassa, meg van-e? Elő is szedett 5-öt, de a hatodikat hosszas tettetés, keresgélés után sem tudta felmutatni. Zavartan mondta, hogy talán elveszett. Én fürkésző tekintettel vizsgáltam a fiúcskát és szomszédait; mire egy társa megmondta, hogy a krajczárért Árpád gyümölcsöt vett az iskola udvarán áthaladó kofától. Faggattam barátságosan a gyermeket, hogy mondja meg igaz-e; ha nem tagadja el, legkevésbé sem lesz oly hibás, mint ellenkező esetben. Hallgatott; e hallgatása ellene szólott. Ekkor reáparancsoltam, hogy otthon, midőn az 5 krt. vissza fogja adni, szüleinek, mondja meg őszintén, hogy a hatodikat elköltötte s egyuttal el ne mulassza bocsánatot kérni tetteért, s ígérje meg, hogy ilyesmi ezután vele történni nem fog. Mivel pedig nem egyenesen járt el, valétlant állított nekem, viselje következményeit; kételkedni fogok szavaiban, s nem bízok reá semmit mindaddig, míg meg nem győződöm, hogy hibáját teljesen helyrehozta.

Másnap fölkeresett a kis hibás atyja, s azt gondolván, hogy én nem tudom, elmondta a tegnapi esetet, hozzátéve, hogy jó volna, ha én megbüntetném a növendéket, mert ő nem igen szeret az efféle kellemetlenségbe beleegyeledni, mivel nála azonnal „rossz vért csinál“.

Én mondtam, hogy a gyermek tőlem már megkapta természetes büntetését, aválta, hogy nyilvánosan megrogtam tetteért, előttem s társai előtt hazugságban maradt, és bizalmamat elvesztette mindaddig, míg annak visszanyerésére magát újból érdemessé nem teszi. Különböző ez még első eset volt, s minthogy a gyermek nem is látszik rossz hajlamunak, oly igen szigorú elbánás alá még nem eshetik. Egyébiránt azáltal, hogy azon meghagyásomnak, mely szerint otthon el ne palástolja hibáját, eleget tett, a javulás felé közeledett.

Az apa azután eltávozott. Én még egy kissé gondolkoztam a dolog fölött, s eszembe jutott, hogy mégis furcsa dolog egy apától az, hogy ő gyermekével szemben, annak fegyelmezésénél, teljesen a tanítói tekintélyre támaszkodva, azt használva fel eszközül, annak kényelmes (?) köpenyébe burkolózva emancipálja magát házánál a saját gyermeke nevelésével járó fegyelmi elbánások alól, csak azért, mert azok kissé kellemetlenek reá nézve; jobbnak találja a följelentő szerepét, s ez által helytelen példát mutat gyermeke előtt a közöttük úgy is elharapódzva levő árulkodásra, vádaskodásra. Megjegyzendő, hogy otthon azzal „ijesztette“ a gyermeket, hogy megállj, megmondom a tanító urnak s majd ad az neked. De nem csak. Az olyan szülő nem teljesíti feladatát az iskolával szemben; mindent attól vár, s nem igyekszik ellensúlyozni azon káros hatásokat, melyek a gyermekre az iskolán kívül, esetleg, az utcán, vagy a háznál is cselédek és rossz pajtások körében óvhatatlanul reá ragadnak. Valaki azt mondhatná, hogy a hol lehet, meg kell előzni a bajt! (Úgy van!) Itt péld. nem kellett volna a gyermekre egyáltalán pénzt bízni! Én erre azt mondom, hogy igaz, „alkalom szüli a tolvajt,“ de az is a jellem fejlesztéshez tartozik: erősíteni, próbára tenni a növendék megbízhatóságát, s lassanként hozzászoktatni, megdedzeni arra, hogy a reá bízott idegen jószág oly becses

legyen előtte, mint a szemefénye, s azzal csak rendelkezéséhez képest szabad elbánni. Különösen mai napra nem lehet ezt eléggé szem előtt tartani, midőn az erkölcsök oly igen meglazultak a társadalomban, a köz- és idegen vagyon kezelésénél, midőn napról napra látni szomorú példáját a jellemgyengeségből eredő hűtlen pénz-(el)kezeléseknek.

P. Csorja Károly.

23. Káröröm és részvét. Egyik pajkos és hozzá még pupos tanítványom úgy hátba lökte a másik, éppen elbámult tanuló társát, hogy a meglökött fiu elesett s orrán megindult a vér. Ez jajgat, sír; „majd gondolkozik, hogy is állott társa oly gyenge lábón, hiszen ő csak megijeszteni akarta? A jajokra körül veszik a sirót a játékokat félbehagyott gyermekek. Csakhamar két csoport lesz belőlük. Egyik a siró körül, a másik a tettes mellett s jönnek felém, bizonyosan igazságért. Egyik, a lármásabb tömeg hamarabb ér hozzám. Ezek a kis pupost hozzák s a bűnt fenyegetik: majd kikap tőlem s állítják erővel elém. A másik czammagó csoport vigasztal, sajnálkozik s a megsértett önként jó felém. Látom, hogy ez esetnél még egy nagyobb baj mutatkozik tanítványaimnál, mert egyik egy kárörvendő, más megbüntetését látni óhajtó tömeg s a kisebb csak a résztvevő. Ha most a tettest megbüntetem, sokaknak kárörömét elégítem ki, de a bűnt sem hagyhatom büntetlen? . . . . A vért elküldém egy pár résztvevővel a kúthoz, hogy orrát mosásuk meg, miután láttam, hogy nagyobb baj nincs, mint egy kis orrvérzés s a kárörvendő csoportnak elmondám, illetőleg fölidézem Jézus történeteiből azt a részt, midőn a nép megfeszítését követeli. Végül pedig így szóltam: „Én nem hiszem, hogy az én tanítványaim másnak rosszat kívánják. Nem gondolom, hogy én azt tanítottam volna nektek, hogy a ki rosszat tesz, azon ne könyörüljünk. Ugy-e közületek az áruló Judást senki sem szereti? Nézzétek Sándort, hogy fél, hogy bánja rossz tettét. Ő is érzi, hogy büntetését érdemel. Én nem hiszem, hogy János is (a megvérzett) meg ne engedne neki? Ha ti azt mondjátok magatokról, hogy jó fiuk vagytok, akkor nem kívánhatjátok Sándor megbüntetését; hiszen látjátok, ő nem is oly ép, mint ti vagytok.“ Ez intés alatt tanítványaim szépen eloszlottak s távolról várta egy néhány, most már inkább kíváncsiságból: vajjon mi lesz a rossz fiuval. A következő órára becsengettek. A növendékek hazabocsátásakor így szóltam Sándorhoz: „Te most hozzám jössz, ti pedig őt ne várjátok meg, mert nem érdemi meg, hogy ez alkalommal veletek együtt menjen haza.“ Így látták tanítványaim, hogy a bűn büntetlen még sem marad Sándor erkölcsi leczkében részesül s egy felóra mulva hazament. Másnap társai előtt megkérte János én pedig így keztem a két fiu közt a jó barátságot fentartani s ez által is a kárörvendők érzelmeit jó útra terelni.

24. A küldemény. Egyik növendékemnek, ki társaival nem igen fért össze, szülőitől 4 kilónyi többféle élelmiszer érkezett a postán. Ez alkalmat is fel akarván növendékem erkölcsi épülésére használni, gondolám: érzékeny csapás lesz reá, ha a csomagját ki nem adom. Azért így szóltam: „Fiam! szülőid ezen élelmi cikkeket küldék részre, de mert társaiddal nem élsz elég barátságban, ezért nem adom át neked, aztán te nem érdemled ezt jó szülőidtól, kiket magadviseletével megszomorítottál, hanem kiosztom jobbnak magadviseletű, szegényebb társaidnak.“ Különös meglepetés! Kezdem a kiosztást. Sem ez, sem az nem fogadja el adományomat. Alig egy pár veszi kezébe, de ezek is adják vissza a diót meg a kálacsot és almát. Mi ez? kérdelem magamban. Hiszen ez a részvét! De mit tegyek a küldeménynyel? Magamnak meg nem tarthatom, engem nem illet. Elajándékozom

idegennek? Hiszen ez sem jogos; a növendékek is azért nem fogadták el, mert őket nem illeti. Mit tettem? A fiúhoz fordulva mindnyájok előtt így szólék: „A te rossz magaviseleted ez alkalommal igen szép tette tanítá társaidat. Lásd, sajnálnak, részvételt vesznek e büntetését, melyet reád akartam mérni. Ime légy te is társaid iránt ilyen érzéssel, minőt ők most irányodban mutattak. Én is részt veszek most a közös sajnálkozásban s azon reményben, hogy magad társaid irányában jobban fogod viselni, fogadd a küldeményt.“ A küldeményből most, mindnyájan részesültek a fiúnak jószántából. Gondolom eltérhettem a kimondott itélettől s ez nem esett a következetesség rovására.

Vásárhelyi Gyula.

L A P S Z E M L E.

Felsőbb oktatás Norvegiában. A Rh. W Ztg. szerint Norvegiában 20 év óta következő berendezés áll fenn a felsőbb oktatásnak. Az elomi oktatásra következők egy hat osztályu polgári iskola, melybe 9—10 éves gyermekek lépnek, s melynek tantárgyai megfelelnek egy rendes polgári iskola tantárgyainak. Ezen iskolában a növendékek anyanyelvükön kívül tanulnak németet is, mint idegen nyelvet.

A növendék a hat polgári osztály elvégzése után mehet valamely polgári pályára, melyre az addig szerzett ismeret elegendő. A kik tovább akarnak tanulni, felmennek a 7-ik osztályba, a hol már két különböző szakcsoport közt kell választani. Az egyik szakcsoport a történelem-nyelvészeti csoport, a másik a mennyiség és természetudományi szakcsoport. A felsőbb tanfolyam tehát kétfelé oszlik a nevezett két szakcsoport számára, melyek közül egyik a theológiára, philológiára és történelemre, a másik a mennyiségtanra, physikára, vegytanra s a természetrajzi tudományokra, egy szóval az egyetemre készíti elé az ifjakat. Későbbi átmenetel egyik szakcsoportról a másikra csak az illető szakcsoportnak megfelelő utólagos vizsgálat által eszközölhető.

E berendezés szerint az ifjak 15—16 éves korukig nem küzködnek a latinnal és göröggel. Erejüket olyan tantárgyak tanulására fordíthatják, a melyek nekik természetesebbek s azért könnyebbek. Kevesebb tehetségűek is kedvvel s örömmel tanulnak, nem unalommal s kínlódva. Hat évi polgári iskolai tanulás megmutatja, hogy van-e a tanulóknak tehetsége és kedve magasabb fokú tanfolyamra. A ki nem érez magában elég erőt, tartózkodni fog felmenni a szakcsoportok valamelyikébe s szépen kilép valamely gyakorlati pályára.

Ilyen rendszer mellett, mondja a fent megnevezett lap, bizonyosan inkábbban jó elé az a kellemetlen tapasztalás, a melylyel Németországon találkozunk, hogy t. i. a növendék arrahivatottság nélkül is a tudományos pályára veti magát csupán azért, mivel már a hat gymn. osztályt átalkinozta. Mert 15—16 éves korban két új nyelvet esetleg a héber nyelvvél hármát kezdeni nem olyan könnyen vállalkozik valaki. A norvegiaiak ezen iskolai rendszerökkel egyszerű módon utját állották a proletárizmusnak. Mi németek, mondja lapunk, nem tudunk megválni 300 éves gymn. rendszerünkötől mind a mellett, hogy nálunk is többen rámutattak már az újabb útra. Milyen szerencsésnek érezné magát sok német apa, ha fiának 15—16 éves korában kellene elhatároznia, hogy melyik pályára indítsa fiát.

Az énektanítás módszere. (Allg. D. Lztg.) E tételről tartott előadást közelebbről Drezdában a járási tanítói kör gyűlésén G. The tanító a dresdai kir. tanfel-

ügyelő jelenlétében. Az előadó által felállított s a gyűléstől is elfogadott pontok a következők: 1. Az énektanítás célja megtanítani a tanulókat a hangok felfogására és alkotására; képesíteni arra, hogy tudjanak érthető és tiszta kiejtéssel énekelni akár karban, akár egyedül; megtanítani őket több jó egyházi és világi dalokra s az által fejleszteni bennök a vallásos és erkölcsi érzést, felébreszteni a szép és jó szeretetét s a hazafias érzelmeket. 2. A szöveggel összekötött módszeres gyakorlatok szükségesei, hogy a gyermek tanulja meg a hangot kiejteni s értelmes szóval összekapcsolni. 3. A hangjegy a legcélszerűbb szemléltető eszköz arra, hogy a tanuló a hangok fokozatáról, rhytmusáról és erejéről magának tiszta képzetet szerezzen s a dallamokat emlékezetébe bevéssze. Ez okból a hangjegyeket a népiskolában is tanítani kell. 4. A dal szövegében előforduló szók kimondása a tiszta csengésű szóhangoknál emeli a dalhang szépségét, a tompább szóhangokra nézve pedig megszoktatja a tanulókat, hogy azokat is lehetőleg érthetően ejtsék ki. Ezért a szóknak énekközben való kimondását szorgalmasan gyakorolni kell. 5. Hogy a szövegnek értelme világosan kitűnjék, szükséges a lélekzetet a szaválás törvényei szerint s általában a szóbeli és énekbéli szép előadás igényeinek megfelelően beosztani. 6. Az énektanulás célja és eredménye, valamint az ének jelentősége a nép életére szükségessé teszik, hogy az énekre iskoláinkban, mondja előadó, több időt fordítsanak, mint eddig fordítottak.

A körü gyűlés délutánján a népiskolák tanulói choralokat és népdalokat adtak elé, hogy mutassák meg, hogyan és mily eredménnyel tanítják a dresdai népiskolákban az éneket.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tanító-testületünk központi választmánya február hó 12-én rendkívüli gyűlést tartott Nagy Kálmán elnöke alatt. A gyűlés egyedüli tárgya az volt, hogy hívjunk-e össze tanító-testületi közgyűlést az egyetemes tanító-gyűlés kérdésében vagy sem.

A választmány a kérdés beható megvitatása után elhatározta, hogy bármennyire óhajtana is, hogy a vidéki tisztelt kartársakat együtt láthassa, higgadt tanácsait igénybe vehesse s a tanító-testületi élet nyilvánulására egy közgyűlés által alkalmat nyújtson; mindazáltal a közgyűlést most még sem hívja össze a következő okokból.

1. A kolozsmegyei tanító-testület már többször kijelentette, hogy az orsz. tanítói képviselői gyűlés mellett van s első sorban annak összehívását óhajtja.

2. Jelenleg semmi újabb ok nem merült fel, a melyért a tanító-testületnek e nézetét meg kellene változtatnia.

3. A „III-ik egyetemes tanítógyűlés nevében“ szétküldött felhívás nem kívánja, hogy a feltett kérdésekre a választ közgyűlésből küldjük.

4. A tanítás most mindenütt az iskolai év derekán van, a miért is a tanítónak az iskoláját elhagyni a szülőkre, iskolai hatóságokra s legfőképen pedig az év végén bemutató eredményre való tekintetből nagyon bajos.

5. Mivel az állam most semmi utiköltséget nem ad a tanítóknak, a választmány nem látja helyesnek, hogy a szegény tanítókat arra nógassa, hogy maguknak költséget csináljanak.

6. A jelzett okok valószínűséggel azt eredményeznék, hogy vidéki kartársaink közül többen kénytelenek lennének otthon maradni s így önhibájokon kívül megsértenék azt az erkölcsi kötelességet, mely minden testület tagját arra kötelezi, hogy részt vegyen az illető testület közgyűlei intézésében.

A fent említett határozattal egyidejűleg egy bizottságot küldött ki a választmány azzal az utasítással, hogy a kérdést minden oldalról beszéljék meg, s az eredményről tegyenek jelentést a választmány legközelebbi rendes gyűlésén.

Ezen gyűlés megtörtént mult hó 24-én, a mikor is a választmány magáévá, tévén azon válasz-iratot, melyet mai la punkban közlünk; utasította az elnökséget, hogy azt a „Család és Iskolá”-ban közzétévén, az egyetemes tanító-gyűlés végrehajtó bizottsága elnökségének Budapestre Lakits Vendel úr kezéhez küldje el.

Nevelésügyi bizottságunk 1889. decz. 17-én Paal Ferencz elnöktele alatt „A közönséges törtek osztásának tanmódja a népiskolában” cz. tételt tárgyalta.

Benedek Samu, mint a tétel előadója, előzetesen megjegyzi, hogy a köz. törtekkel való különböző osztási műveleteknek bemutatására készséggel vállalkozott. Készségét leg nagyobb mérvben fokozta köztisztelőben álló tudásunk dr. Brassai Sámuel nyug. egyet. tanár urnak a Néptanítók Lapja 1889. é. 19. és 20. sz. megjelent „Néhány szó a számvetés tanítása ügyében” című igen érdekes, tanulságos és figyelemreméltó közleménye, illetőleg értekezése. melynek végén tudásunk a törteknek törtekkel való osztására egy új eljárási módot ajánl, melyet előadó végül be is fog mutatni.

Ezeknek előrebocsátása után előadó azon nehézségekről szól, melyekkel mind a tanító, mind pedig a tanítvány találkozhat a köz. törtekkel való műveleteknél. Előadó ezen nehézségeket részben már a törtek elemeinek megértetése alkalmával igyekszik elenyésztetni az által, hogy a kettő, harmad, negyed, stb részek kiszámítását akként hajtja végre, hogy a gyermekek beláthassák, hogy az egy egykettőde annyi mint egy fél, a kettőnek egykettőde annyi mint $\frac{1}{2}$ vagy egy egész, a 3-nak $\frac{1}{2}$ -de $= \frac{3}{2}$ vagy $1\frac{1}{2}$ stb., hasonlóképp jár el az $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ stb. részek kiszámításánál is. Ily módon a gyermekek belátják, hogy valamely számnak bizonyos részeit kifejezhetni részecskéiben és úgy is, hogy a részek külön önálló egészet képeznek pld. hatnak egyharmada 2 egész v. $\frac{6}{3} = 2$ egész.

Hasonlóan megjegyzeni kívánja, hogy a tört fogalmának megértetésénél ne sajnálja a tanító behatóan foglalkozni a törtek alakjának s később értékének megváltoztatásával; a fejben való számvetést kiválóan ajánlja; nagyon megkönnyíti akkor ez a tanító és tanítvány munkáját; azon részben való teljes otthönlétel alakilag nagyon képi a gyermekeket. Félreértés kikerülése végett viszont megjegyzi, hogy a köz. törtek osztási műveleténél előforduló különböző esetekre mindig világos és könnyen felfogható feladványokat használ, de ez alkalommal azokat mellőzi; csak az egyes eseteket kívánja felmutatni. Vegyük az első esetet.

Tört: egészesel. Bizonyos, hogy $\frac{2}{8} : 2$ vagy $\frac{3}{6} : 3$ szemléltetni könnyű s erre szabályt levonni szintén; nehezebb ezt $\frac{5}{6} : 3$. Azt tanítják, hogy itt hagyjuk meg az osztandó számlálóját, szorozzuk a nevezőjét az osztóval. Úgy véli, hogy ennél jobb a törtrészeket először annyi részre vágatni, a hány egyenlő részre osztandó s az osztást azután hajtani végre; mert így a gyermekek a dolog lényegébe valóban behatolnak.

Példák: $\frac{2}{5} : 3 = \frac{21}{15} : 3 = \frac{7}{5}$ tehát a számlálót és nevezőt megszorozzuk ugyanazon osztóval (tehát csupán alakja és nem értéke változik az osztandónak) és aztán osztjuk a jelölt osztóval a számlálót. Más példa: $\frac{3}{5} : 8 = \frac{24}{40} : 8 = \frac{3}{10}$; $\frac{2}{7} : 5 = \frac{17}{7} : 5 = \frac{85}{35} : 5 = \frac{17}{35}$ stb.

Második eset. Egész: törttel. Pld. $5 : \frac{3}{4}$. Itt nem azt szemlélteti, hogy az osztó nevezőjével szorozza az osztandót és az osztó számlálóját veszi nevezőnek $5 \times 4 = \frac{20}{3} = 6\frac{2}{3}$. Úgy hiszi, hogy ez már nemcsak nehézkes, de gyötrő is; ennél célravezetőbb az egészeknek olyan részekre való bontása, mint az osztó részei; a mi voltaképen közös nevezőre hozás, de azzal nem terheljük a gyermekek emlékezetét any-

nyival inkább, mert ez már előfordult a kivonási műveleteknél, pld. $5 : \frac{3}{4}$. Egy egészben $\frac{5}{4}$; 5 egészben $\frac{20}{4} : \frac{3}{4} = 6\frac{2}{3}$, a nevezők elmaradhatnak nehézség nélkül, vagy $6 : \frac{2}{7} = 6\frac{2}{7} : \frac{2}{7} = 21$.

Harmadik eset. Tört: törttel. A keresztbe szorzást egy általában nem ajánlja. bármennyire bizonyíthatná is e szabály lehetőségét vonalokon A gyermek nem megérti, hanem csak megjegyzi magának. E helyett a közös nevezőre hozást gyakorolja. Pld. $\frac{3}{4} : \frac{2}{3} = 1\frac{1}{8}$, mert $\frac{3}{4} = \frac{9}{12}$ az osztandónak számlálóját, nevezőjét szorozza az osztó nevezőjével. Az osztó $\frac{2}{3}$ -ból lesz $\frac{8}{12}$, ha az osztandó nevezőjével megszorozzuk az osztó számlálóját, nevezőjét, (így egyik tagnak sem változott értéke), tehát $\frac{9}{12} : \frac{8}{12}$ -ből lett $\frac{9}{8} = 1\frac{1}{8}$. A nevezőt elhagyhatjuk és lesz $9 : 8 = 1\frac{1}{8}$, vagy egy más példán $\frac{3}{5} : \frac{2}{7} = \frac{21}{35} = \frac{10}{35}$, a nevezők elmaradnak $21 : 10 = 2\frac{1}{10}$, vagy $\frac{2}{3} : \frac{1}{4} = \frac{7}{3} = \frac{6}{3} + \frac{1}{3} = 2\frac{1}{3}$, a nev. elmaradnak $28 : 18 = 1\frac{10}{9} = 1\frac{2}{9}$. Ezt ajánlja előadó, mert az itt előforduló feladványok kivétel nélkül bennefoglaltatást fejeznek ki és nem osztást, ezt a gyermekek könnyűséggel végzik, értik

Végül bemutatja előadó dr. Brassai Sámuel tudásunknak a már említett eljárási módját, hogy miként lehet törtet törttel úgy osztani, hogy az osztandó számlálóját osszunk az osztó számlálójával és nevezőjét ennek nevezőjével.

A képlet ez: $\frac{6}{20} : \frac{2}{5} = \frac{3 \times 3}{4 \times 5} : \frac{2}{5} = \frac{3}{4}$. Mint a képletből látható, ezen eljárásnál a 6-ot és 2-ot felbontottuk tényezőikre s úgy hajtottuk végre a műveletet. Ha az osztandó számlálója nem szorzata az osztóéknak, úgy segítünk a dolgon, hogy az osztandó számlálóját szorozzuk az osztóéval s legott szorzatává válik.

Ugyanezt teszszük a nevezőkkel is. Pl. $\frac{8}{9} : \frac{5}{7}$. E szerint $\frac{8}{9}$ -ből lesz elsőben $\frac{8 \times 5}{9 \times 7}$. De ez nem egyenértékű $\frac{8}{9}$ -del, mert felül 5-el, alul 7-el van a $\frac{8}{9}$ bővítve, hogy egyenértékű legyen, felül 7-tel, alul 5-tel szorozzuk s így lesz $\frac{8 \times 5 \times 7}{9 \times 7 \times 5}$ a mely tökéletesen egyenlő $\frac{8}{9}$ -del s így tehető a $\frac{8}{9}$ helyett. E szerint most az osztási példa egészen levezetve ilyen alakot vesz fel $\frac{8}{9} : \frac{5}{7} = \frac{8 \times 5 \times 7}{9 \times 7 \times 5} : \frac{5}{7} = \frac{8 \times 7}{9 \times 5} = \frac{56}{45}$. Az eredmény az a mi kijő akkor, ha az osztó számlálójával az osztandó nevezőjét s az osztó nevezőjével az osztandó számlálóját szorozzuk. Rövidebben megfordítjuk az osztót s szorozzuk vele az osztandót.

Előadó szerint ez voltaképen nem más mint az egynevezőre való vétel s a nevezők elhagyása. Pl. $\frac{8}{9} : \frac{5}{7} = \frac{56}{45} : \frac{5}{7} = \frac{56}{45}$. A dr. Brassai Sámuel osztási módja már csak ezért is nagyon világos, egyszerű s könnyen érthető s mint ilyent a tanítók figyelmébe ajánlja előadó.

Előadását azzal fejezi be, hogy a gyűlés figyelmét ismételtelen felhívja a dr. Brassai Sámuel cikkére, melyben a közönséges törtek tanítása mellett szól s csak másod sorban a tizedes törtekről s a közönséges törtek alakai és gyakorlati képzsését többre becslüli a tizedes törteknél.

A bizottság élénk figyelemmel ballgatta végig az érdekes előadást s több rendbeli hozzá szólás után a bemutatott eljárásokat helyeseknek nyilvánította.

Közli: Pap Mari,
biz. jegyző.

A „Kisküküllőmegyei általános tanítói egyesület” dicsőszentmártoni járásköre m. hó 15-én, Adámoson az unitárius iskola helyiségében tartotta meg minden tekintetben jól sikerült gyűlését.

Elnök: Gyöngyössy István a dicsőszentmártoni általános iskolák igazgatója rövid, de velős szavakkal fejezi ki örömét, hogy a tagok oly szép számban (30) jelentek meg. Fejetegeti pályánk gyöngyös voltát, hol a tanító folytonosan bírálatnak van kitéve, de a hivatott tapintatos tanító azért mindig tisztelettárgy lesz és volt a jóra való emberek előtt; ez a

tudat előtt is lelkesíthet minket. Épp azért valók a köri gyűlések, hogy tömörülve, egymástól tanulva, okulva többet tehessünk úgy a tanügy emelésére, mint a saját tekintélyünk gyarapítására. A lelkes megnyitó hosszantartó tetszésnyilatkozatokban részesült.

Jegyző: Szabó István küküllővári tanító a mult ülésnek kitűnően szerkesztett jegyzőkönyvét felolvastván: hitelesítettet.

Ezt követte a helybeli tanítók gyakorlati tanítása és pedig: Benedekfi János a 18—20 számkört igen érdekesen ismertette a II-ik osztály előtt. Azután Kovács Bálint a III-ik osztály előtt nyelvtanilag a jelzőt ismertette. Elnök a tanítási bírálatoknál a tárgyi- és alakiaságot tartja fődolagnak. Mindkét tanítás minden tekintetben sikerült minősítést nyert.

Következett Muzsnai József v. gálfalvi tanító „Csend, nyugalom” című satyricus tanmeséjének szabad előadása. E kitűnő műben összeveszti, és verekedtetti a régi silabizáltató rendszert a hangoztató rendszerrel, a mássalhangzókat a magánhangzókkal; a fontoskodó képű írásjelek az elsőbbségi tekintély kivívása felett szintén összevesznek. Még csak most következik az igazi „hadd el hadd” egymás lábainak kitörése stb. Mig a leghatalmasabb, kerekképű tekintélye hizott hadur a pont megsokalva a polgárháborút, előáll és elkiáltja a parancsot: „Csend! nyugalom”, békekötés legyen azonnal s teljesítse mindenki azon hivatást, mit a sors eleibe szabott a szabadság, egyenlőség, testvériség törvényénél fogva, s akkor mindenik boldog lesz.

Szerző nagyszerű tanulást hoz ki úgy a tanítók mint a társadalomra nézve. A bevezetésben szelid bírálatért esd, de a mely szánó mosolylyal, hanem hahotával legyen kísérvé; czélját el is érte, mert minden hallgatónak a szeméi tele teltek könnyel, de nem a sírás, hanem a sokat nevetés miatt. A mű valamely lapnak közlés végett be lesz küldve.

Elnök bejelenti, hogy Lampel Róbert 32 drb. tanönyvet küldött mutatónyul az iskolákba való behozatal végett, s ajánlatba hozza, hogy azokat ismertetési czélból egy 3 tagu biz. vegye ki. Állandó könyvismertetési bizottsági tagoknak: Orbán József ref. pap, Keszeg József és Muzsnai József tanítók lettek megválasztva. Mariási Etelka dicsőszentmártoni polg. isk. munkatanító k. a. a „Futó csillagok” című költeményt hatásosan szavaltta.

Elnök előterjeszti a központi választmány leiratát, melyben 1-ór az ügyrend pontos megtartását, 2-or a gyűléseken igazolatlanul meg nem jelenő tagok névsorát az illetők megbüntetése végett, 3-or a kör összes tanítóinak iskola jelleg szerinti kiutintását sürgeti, hogy a tagsági díjak könnyebben felszedhetők legyenek. A gyűlés határozata értelmében elnökség az e körbe eső minden tanítót felekezeti különbség nélkül felszólít azon nyilatkozatra is, hogy megyénk területén melyik tanítói körnek akar rendes tagja lenni.

Ezt követte Muzsnai József bírálatá Csinádi István „Tanítói befolyás a gyermek jellemképződésére” című művéről. Ugy a jó mű, mint a szelleműs, sok élvezetet és tanulást nyújtó bírálat irattarra tettek. Bíráló állítja, hogy a nemes és gaz jellem összehasonlítására, megkülönböztetésére, az első megkedvelésére, a másik megutálására legalkalmasabbak a Hunyadiak, Zrínyiek, Kinizsiek és Czilleiek részletes ismertetése. Mondja, hogy a valódi jellem egy erős szírthez hasonlít, mely török, de nem enged.

Gyűlésünk a következő 4 fontos indítványt fogadta el egyhangulag:

1. Hogy a földrajz tanításának minél nagyobb sikere legyen, e tárgyat a „Család és Iskola”-ban (1889. évf. 18. sz.) levő mintát utánözva, mindig rajzoltatva tanítsuk. A jövő gyűlésre egy olyan irányú tanítás bemutatására Csinádi István dicsőszentmártoni tanító vállalkozott.

2. Hogy a társadalmi és iskolatügyi mozgalmakról „tájékoztató bizottság” neveztessek ki, mely a körnek a nevezetesebb tan- és társadalmi ügyekről felvilágosítással szolgáljon, mivel többféle lapot kevés falusi tanítónak van lehetőségében olvasni. Ezen előadói fontos szerepet Gyöngyössi István igazgató és Nyárádi Dénes dicsőszentmártoni tanító tagtársak vállalták magukra.

3. Hogy a kör értekezeteire — bármily jellegű legyen is az iskola — annak előjárósága s lehetőleg a szülők is hivassanak meg a helybeli tanító által, melyre elnökség a tanító előre figyelmeztetni köteles.

4. Hogy a kör minden gyűlésen az illető iskolát, taneszközeit szemlélje meg s véleményére tiszteletteljesen hívja fel az iskolafenntartók figyelmét.

Szép programmal a jövő gyűlés helyéül Királyfalva tüzetik ki.

Jelen gyűlést helybeli tanító Kovács Bálintnál közebe zártá be, hol szebbnél szebb eszmedus, sőt humoros pohárköszöntők is voltak hallhatók. Adjon Isten sok ily érdekes, tanulságos gyűlést hazánk minden tanítói körének!

Dicsőszentmártonban, 1890. febr. 18.

Agyagási Sándor.

Meghívó. A kolozsmegyei tanító-testület b. hunyadi köre jelen tanévi I-ső rendes gyűlését f. évi márczius hó 8-án, B.-Hunyadon, az állami iskolák helyiségében tartja meg, melyre a kör tagjait s a tanügy barátait tisztelettel meghívom. A gyűlés tárgysorozata: 1) 8—9 óráig nyilvános tanítást tartanak: a) Ravasz György a polgáriskola II-ik osztályában az állattanból; b) Szentgyörgyi Lajos az elemi fiu-iskola IV-ik osztályában a földrajzból. 2) 9 órakor „Itália” solo duett, éneki a polgáriskolai énekkar. 3) Elnöki megnyitó beszéd. 4) A mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 5) Elnöki előterjesztések. 6) Pénztárnoki jelentés. 7) Jelentés a nyilvános tanításokról. 8) Tisztviselők választása. 9) Vitatételek a földrajznak rajzoltató módszerrel való tanításáról. A tételeket l. a „Család és Isk.” XV. évf. 18. számában. Előadó Kovács Dániel. 10) Értekezés „Az énektanítás módszeréről” Czuczsa Jánostól. 11) Felolvasás „Az érzellem műveléséről” P. Csorja Károlytól. 12) A jövő gyűlés helyének, idejének megállapítása és indítványok. B.-Hunyadon, 1890. február 22-én. Koleszár Lajos, k elnök.

IRODALOM.

Besztercze-Naszód vármegye földrajza. Irták: Seles-tyén József és Mihály Gábor nagy-sajói és beszterczei állami elemi népiskolai tanítók. — 200 frankkal jutalmazott pályamű. Ára 30 kr. Besztercze, 1890 A „Besztercze-Naszód vármegyei általános tanítóegyesület” tulajdona. Kijadja az egyesület. 68, 8-r lap.

Sok jó akarat környékezi e kis könyv keletkezését. Kezdeményezte a megye tevékeny kir tanfelügyelője, megkoszoruzta általános tanítóegyesülete, s felajánlását elfogadta a megye nagyérdemű főispánja. Keletkezésének ilyen biztató körülményeivel szemben méltán azzal a várakozással vállalkoztam e könyvecske imteretésére, hogy munkám, kellő átolvasás után alig fog többől állhatni, mint a könyv általában vett sikerült voltának egyszerű constatálásából s a szerzők megérdemlett megdicséréséből. De az emberi munka, még csak relative is, alig lehet tökéletes, s ott a hol többféle szempont érvényesül, még a viszonylagosan sikerültre is könnyen ráúheti a sikertelenség bélyegét. Azonban, ha e kis könyv szintén azok közé tartoznék, a melyek nem elégitik ki a velők szemben támasztott várakozást, távol legyen tőlem, hogy ezért a fentemlített factorok mindenikét felelőssé tegyem. Tanítók irták és tanítottak jutalmazták meg: ha a könyv jó, az érdem az övék, de viszont a netán támasztható gáncs is csak őket iltheti.

Mindenekelőtt az a kérdés, hogy mi tulajdonképpen az elemi népiskola III. osztályában a földrajz tanítás célja, feladata? Ezt a feladatot magának a földrajznak természete határozza meg. A földrajz tárgya a föld ismerete lévén s a föld kisebb-nagyobb eltérésekkel mindenütt ugyanazokat az alakulatokat mutatván: a földrajz csak ezeknek az eltéréseknek a feljegyzéséből áll, miért is, a míg a többi tantárgyak csak tanulmányozásuk végén lesznek tudományyá, t. i. fogalmakká és rendszerekké, mert eladdig a képzetek gyűjtéséből állanak, addig a földrajz mindjárt kezdetben alkotja meg a fogalmakat és rendszereket, hogy már az első lépésnél meglegyenek a keretek, a hová az azután gyűjtendő képzeteket elhelyezze. Következik ebből, hogy a népiskola III. osztályában, mint a hol a földrajz tanítása elkezdődik, a földrajz tanításának célja nem lehet más, mint a földrajz fogalmainak megalkotása, mivelhogy azután a földrajz feladata csak a már megalkotott fogalmak kibővítése, képzetgyűjtés.

De a fogalmak keletkeztetése közvetlen, szemléltető képzetek nélkül nem lehetséges, azért a népiskola III. osztályában a földrajz tanításának a maga célja körébe kell vonnia a lakóhely és környék oly mérvű és irányú ismertetését is, a mely a főcélzat, a fogalmak megalkotásának, megfelelő alapjául szolgálhat. De mindazzal, a mi a fogalmak keletkeztetéséhez sem anyagot, sem alkalmat nem ad, nem kell és nem szabad foglalkoznia, mert a lényegesek rovására ok nélkül figyelmet és időt pazarolna, és azoknak a megismerésére a közvetlen ott élés a növendékeknek amugy is bő alkalmat szolgáltat; míg viszont mindaz, a mi a fogalmak kellő tiszta megalkotását közvetlenül elősegíti, gondosan (és választékosan) felhasználandó.

Általában, a földrajz III. osztálybeli tanítása a földrajz további tanításának alapjául szolgálván és éppen a fogalmaknak, az u. n. alapfogalmaknak megalkotása által, a meghatározásoknak egészen példányszertűeknek, kétségen kívül állóknak kell lenniök.

A tananyagának így, a tantárgy természete által meghatározott minősége és mennyisége megadja a mértéket a földrajz III. osztálybeli tanításához segédül szolgáló könyv értékének meghatározásához, mert valamely tankönyv használhatósága és az illető tantárgy megfelelő osztálybeli tananyaga és célja egyenes arányban állanak egymással.

Első lépés a világtájak megismertetése. A szóban forgó könyvecske ugyan szintén a világtájakkal kezdi, de azokat kiszakítva a láthatár ismertetéséből, a magában a valóságban is egytűvé tartozó dolgokat külön választja, miáltal már eleve lehetetleníti azt, hogy a második lépés a láthatárnak és világtájaknak rajzba való átvitele, megtehető legyen. Így keletkezhetett aztán az a képtelenség, hogy a szerzők egy téglalap-alaku négyyszög négy sarka irányában szemléltetik a négy fővilágtájat, holott, ha a láthatárt és világtájakat, mint egytűvé tartozó dolgokat, nézik és veszik, a láthatárt ábrázoló körben, a kör középpontjában és a kör négy vagy nyolcz, egymásra páronként merőleges küllőjének irányában természetesen és könnyen szemléltethették volna az álláspontnak, láthatárnak és a négy fő- és a négy mellékvilágtájnak képét, a mit aztán inkább elnevezhettek volna szélrózsnának, mint a két átló által áthuzott téglalapot.

Ettől eltekintve a könyv beosztása*) és a tananyag elrendezése különben eléggé helyes, csakhogy a „légkör”-ről, a bevezetésben történt előrebocsátás helyett, inkább helyén lett volna a III. szakaszban, a határ és az ott láthatók

*) Módszertani tájékoztatóul »Bevezetés«. I. szakasz: Tájékozás az iskolában. II. sz.: A község. III. sz.: A határ. IV. sz.: Környék-leírás. V. sz.: A vármegye (Besztercze-Naszód vármegye ismertetése). VI. sz.: Besztercze-Naszód vármegye általános ismertetése. VII. sz.: A szomszédos vármegyék. Ország.

szemléltetése alkalmával beszélni, mivel az I. és II. szakaszban foglaltak, t. i. az iskoláról és községről szóló ismeretek a növendék felfogásához közelebb állók, mint a légkör a mit szemléltetni is inkább csak időjárásbeli változataiban lehet. Különben is nagy tárgyi tévedés a légkör és éghajlat meghatározása, a mely ha helyes volna, még akkor is elmaradhatna egy III. osztálybeli tankönyvből; azt mondják u. i. a szerzők: „A látkörben mindenütt levegő van. Az egész légtömeget, mely körülöttünk van, légkörnek nevezik... Az egyes helyeken tapasztalt időjárás az éghajlat”

Szintén fölösleges és merőben téves az évnek és évszakoknak a „Bevezetés”-t megelőző, „A látkör és a mi abban mutatkozik” című cikkében foglalt meghatározása: „A nap helyváltoztatásából lesz az év. A nap az esztendőt négy szakaszra osztja, u. m. tél, tavasz, nyár, ős.” Éppennyire, korai, ha tárgyilag mindjárt correct is a zenithennek, na dirnak, azután a holdnak (változatainak, felületének részletes) ismertetése, mely utóbbi több, mint egy félapot foglal el.

Nem helyén való és egyuttal téves a térkép meghatározása, mert azt mondják: „Az iskola udvarának a terét rajzolván le, az annak egész területét mutatja, ezért (?) ez nem alaprajz már, hanem térkép.” Pedig csak alaprajz biz az, és alaprajz nemcsak az udvarról, hanem a községről felvett rajz is, mivel itt egy térnek ugyan, de olyan térnek lerajzolásáról van szó, a mely épületek és épületsorok által beépítetvén, azokhoz alapúl szolgál, miáltal megszűnik tovább tér lenni. A kisebbített mérték is szerencsétlenül van megválasztva, a mennyiben 5 métert kisebbít 1 centiméterre; ezáltal a tizedes rendszer mellett különben egész könnyűséggel végzett átszámítás nagyon meg van nehezítve. A következő mondat értelme; „A kisebbített mérték segítségével bármely nagyobb területet is lerajzolhatunk, ha (!) elkészíthetjük annak térképét” — a „kirchenpráde kirchenpráde“-féle definióra rug ki.

Általában egyik nagy hiányossága e könyvnek, hogy a térkép keletkeztetését, a mi pedig a III. osztálybeli földrajz-tanításnak egyik legkiemelkedőbb feladata, alig veszi figyelembe; nem rajzoltatja le a helységet, sem a határt, sem a környéket, — úgy aztán a térkép, mint eddig, ezután is csak az iskola egyik faltakarója lesz, és nem az illető területnek hű és könnyen felismerhető s a növendékek előkészített, begyakorolt képzelete által megelevenedő mása, a mivé pedig az előzetes, kellő rávezetés után okvetlenül lennie kellene és minden bizonynyal lenne is.

A II. szakasz: A község és az azzal kapcsolatos fogalmak” címe alatt Besztercze város ismertetését foglalja magában, a mely a megye tanítóinak mintául van szárvá, hogy saját helységeiket a szerint ismertessék. Bejárja az egyes utcákat, felsorol minden útbaesőt s leírásában, mondhatni, egész a zabhegvezésig aprólékos; az, a mit itt keresnünk kell: az áttekinthetőség, a fogalmak közül a lényegesebbeknek kiválasztása s érthető, világos közlése, a családoknak egy helységbe való tömörülése, a lakosságnak többféle foglalkozás szerint való elkülönülése, mind ennek tiszta és áttekinthető csoportosítása csaknem teljesen hiányzik e könyvből, mert pld. hogy „A város polgárainak foglalkozása” címe alatt felsorolja, hogy „A férfi szabó férfi, a női szabó női ruhákat varr”, „A szücs bundákat és mellrevalókat készít” s így tovább, az igaznak mind igaz ugyan, de ilyen formában, mint beszéd- és értelemgyakorlat, a II. osztályba tartozik, itt, a III. osztályban, legalább egy lépéssel tovább kell menni, csoportosítani kell, így pld. iparosok: 1) a kik bőrneműeket, 2) a kik faneműeket, 3) a kik vasneműeket stb. készítenek.

Hiányos e szakaszban, a többek között, a folyó jobb és balpartjának felismertetése: „Hogy a folyó jobb és

bal partját meghatározassuk, forduljunk arczzal arra, a merre a víz foly, jobb kezünk felé (felől!) a jobb, bal kezünk felé a bal part van. Csak ennyit mondani nem elég, mert így a folyónak mind a két partja egy felé esik, jobb vagy bal kéz felé a szerint, a mint mi a folyónak jobb vagy bal partján állunk. A tétel csak így lesz helyes, ha kiegészítjük azzal, hogy egy, a folyón átvezető hídra állva fordulunk arczzal a víz folyása felé, mivel csak így lesz jobb kezünk felől a jobb és bal kezünk felől a balpart.

Habár célzatosságában némileg menthető is, de helytelen s mint ilyen törlendő a „nemzet” fogalmának ez a körülírása: „Az egy nyelvet beszélő emberek egy nemzetiséget s a nemzetiségek összesen egy nagyobb családot, a nemzetet (!) alkotják.” E helyett, ha mindjárt helyes volna is a definitio, practicusabb lett volna mindjárt a nyelvbeli különbségek után a polgárok jogainak és kötelességeinek egyenlőségét emelni ki.

„A domb vagy halom 300 méternél nem magasabb”, ezt az itt-ott még ma is szokásos meghatározást használják szerzők is, de elfeledik a növényeket a magasság-mérés tudományával és készülékeivel felszerelni, hogy azok aztán minden egyes esetben megtudhassák, hogy melyik emelkedés domb vagy hegy, kisebb v. nagyobb 300 méternél. Mutassanak meg e helyett a növényeknek a valóságban egy dombot, mondván, hogy a körül-belül ekkora emelkedést dombnak, a nagyobbbat pedig hegynak nevezik; mert az ilyen oktatás szemléltető oktatás.

„A hol egyik patak a másik patakba foly, ott van a patak torkolata.” De kimaradt, hogy melyik pataknak a torkolata: az egyiknek-e vagy a másiknak?

A szigetet csak a folyók elágazásai által keletkezettnek értelmzik, holott állóvizekben is bőven találunk szigetet. „Van félsziget is, szól a félsziget meghatározása, melyet három oldalról veszen víz körül s egy oldalon száraz földdel van összekötve”: ez a mondat a mellett, hogy a félszigeteket mind négyoldalúaknak hirdeti, szerkezetileg is hibás a mennyiben a második mellékmondat elől kihagyták a vonatkozó névmást, miáltal s a kapcsoló s által az első mellékmondat alanya, nem a félsziget, hanem a víz lesz összekötve egy oldalon száraz-földdel. Efféle szerkezeti hiba különben a szöveg többi részében is gyakran fordul elő.

Besztercze város történetének hosszadalmas elbeszélésében a város fejlődését elősegítő tényezőket említendő meg, ezt mondják: „A későbbi időkben rendre-rendre megnyerte mindazon (magyarosabb volna: mindazokat a) szabadalmakat, melyeket a főbbi szász lakosú városok birtak.” De hogy melyek voltak e szabadalmak, arról hallgatnak.

A mezőváros és szab. kir. város elnevezések ma már alkotmányjogi jelentőséggel nem bírván, éppen tankönyvben nem is használálandók olyan nyomatékosan.

A „megyei törvényhatósági bizottság”-ot vármegyei képviselő bizottságnak nevezik.

A járást így határozzák meg: „A vármegyét, hogy könnyebben lehessen kormányozni, egy nap alatt bejárható kisebb részekre osztották fel”, miből tehát az következne, hogy a négy járásra felosztott Besztercze-Naszód vármegyét négy nap alatt be lehet járni, mire azonban, nem hiszem, hogy maguk a szerzők is vállalkoznának. Érthetetlen ez a mondat: „Minden járásnak van székhelye, mely azon helyről neveztetik el, a hol a szolgabírói hivatal van.”

A járási orvost és állatorvost a „vármegyei bizottság” által választatják a szerzők, holott e tisztviselőket a főispán nevezi ki.

A szomszédos vármegyéről szóló szakasz első mondata szerint Besztercze-Naszód vármegye körül még sok más vármegye terül el, a mi azonban egészben csak akkor volna úgy, ha Bukovina és Moldova is hozzánk tartoznának és megyék volnának.

A megye leírása utaztató modorban és folyóvidékek szerint történik, ez, mint szándék is, dicséretreméltó s mint egy helyes irány követése, az elemi földrajz tanításban mindenütt alkalmazandó. De szerzők, mint Besztercze város ismertetésében, nagy egyhanguságban itt is felsorolnak minden utjokba esőt, nem keresik azt, a mi kiemelkedő, jellemzetes. A szöveg mind csak így variál: X—Y kis község, nagy község, ennyi meg ennyi, szász anyanyelvű, román anyanyelvű magyar lakosokkal, állampolgárokkal, földművelés, állattenyésztés és földművelés, állattenyésztés. Értem azonban, hogy szerzők minden egyes községecskét megemlítene, mivel úgy látszik, hogy e könyvecske bizonyos mértékig a közigazgatás érdekében is némi tájékoztatóul kíván szolgálni. Helyes, de a szöveg első sorban mégis csak iskolai célra lévén szerkesztve, jobb lett volna a községek járások szerint összeállított névsorát s lakosságuk létszámának jelzését egy függelékben kapcsolni a könyvhöz, mert így nagyon könnyen az a félreértés következhetik be, hogy egyik-másik tájékoztatlan tanító mind bevágatja a sok apró-cseprő község névsorát s a lakosság létszám adatait, a mi mégis tulságos buzgóság lenne még a loc. patriotismus szolgálatában is.

Ott, a hol hazafias hangulatot akarnak ébreszteni: a szülőföld és haza fogalmainál, pathosuk érzélgőssé s a gyermekek ajkából hamis szóvirággá válik. Az pedig, hogy a miniszterek életükkel is felelősek volnának a helyes és törvényszerű kormányzásért, nem felel meg a valóságnak.

Csik-Szeredában nincs gymnasium.

Hibás mondatszerkezetek, értelem- vagy nyelvhibák pl. a következők: „az égboltozat egyik szélét világosabbnak látjuk, mint máshol”, „azt a helyet nevezik nyugati tájnak”, „emeletes házak veszik körül, melynek emeletén”, „az egyes családok többben települtek le”, „faipargyár”, „egy régi zárdaépületet találunk, melyben most a város szegényei lagnak, s azt szegények házának nevezik”, „alkotják a polgári községet vagy várost”, „találunk olyan házakat, melyek még most sincsenek felépítve”, „zsinor körít”, „egyszerre szántnak, vetnek, aratnak, csépelnek stb.”, „szavattmegtartás”. „szarvacs” kifli helyett, „Itt született Mátyás, a magyarok leghatalmasabb királya, van benne sok tanintézet és gyár.”

Végül méltán kifogásolható a pályadíj jelzésében a „frank” nevezet használata, a mit egyes példákra való hivatkozással és azzal, hogy így nagyobb a summa, lehet ugyan némileg menteni, de, a mi pénzügyiségünk a forint lévén, maradjunk a mi pénzünknel és adjuk jutalmul a mi pénzünket.

Ezek után e kis földrajzról véleményemet egybefoglaltn ez: szerzők a megjelölt hibák kiigazításával dolgozzák át újra könyvüket, alkalmazzanak önmaguk irányában is nagyobb ellenőrzést, akkor könyvük egészen használható s céljának teljesen megfelelő lesz. (pj.)

Életem és emlékeim 1828—1890. Irta *Koós Ferencz*, kir. tanácsos, tanfelügyelő. I. kötet szerző arczképével. Ára 1 frt. 50 kr. Brassó, Alexi könyvnyomdája 1890.

Gyakorlati leczkék. Vezérkönyv néptanítók számára. Kiadja a győrvidéki tanító-egyesület. II. füzet. Ára 40 kr. Győr, 1890. Surányi János könyvnyomda-intézetéből.

A Franklin társulattól érkeztek a következő művek:

A természetrajz elemei. Felsőbb népiskolák számára. A nm. vallás- és közoktatási m. kir. miniszterium által kiadott tanterv értelmében. Irta dr. *Róth Samu*, főreáliskolai igazgató. Budapest, 1890. Ára 80 kr.

Fali olvasóábrák. Szerkesztette *Szirmai József*, igazgató-tanár. A tizenegy tábla ára 1 frt.

Magyar polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése. Irta *Gyürki Antal*. Teljesen átdolgozott és javított IV. kiadás. Hoffmann Mórtól. Ára kötve 25 kr.

V E G Y E S E K.

— Andrassy Gyula gróf nincs többé. A nemzeti nagy veszteség élénk tudatában hazafiúi mély megilletődéssel jegyezzük fel mi is, hogy Andrassy Gyula gróf a magyar nemzet egyik legkiválóbb államférfia Voloskában, hová az orvosok tanácsából gyógyulni ment volt, f. év február 18-án reggel 3 óraker minden igaz magyar hazafi nagy fájdalomra meghalt. A megdicsőült elévülhetlen érdemeket szerzett magának, kiváltképen a hazai és nemzetközi béke érdekében nemcsak a magyar nemzet életében, hanem az egész művelt világ történetében. 1823. márczius 28-án született, 1847/9-ben mint szabadelvű képviselő, majd mint főispán, önkéntes tisztséget végül mint konstantinápolyi követ szolgálta hazáját, a miért az osztrák kormány 1851. szept. 21-én halálra ítélte s másnap jelpépileg fel is akasztotta. Nyolcz évet töltött mint menekült külföldön. 1867—1871-ig magyar miniszterelnök s egyszersmind honvédelmi miniszter, 1871—1879-ig külügy miniszter volt. Azóta mint főrendiházi tag vett kitünőt részt közügyeink intézésében. Lángeszének fénye a föld minden művelt országához eljutott sugaraival. A királyasszony maga tette fel koszoruját koporsójára, a király gyászlobogót tüzetett a budai várpalotára s személyesen megjelent a temetésén. A gyász istentisztelet mult hó 21-én történt meg általános részvét mellett Budapesten, honnan holttestét Töketeresre szállították a családi sírboltba. Neve immár a halhatatlanok panteonában van Múlt. hogy minden tanító mélyen bevésse emléket szívébe s használjon fel minden kínálkozó alkalmat, hogy érdemeinek felújítása által növendékeinek lelkében a tisztelet és kegyelet érzelmeit nemzedékről-nemzedékre ébren tartsa hazánk e kimagaslott férfira iránt. A hálás kegyelet örökdiék a nagy halott porai fölött!!!

— A kolozsvári felsőbb 1.-iskola. A vall.- és közokt. m. kir. miniszter elhatározta, hogy a kolozsvári felsőbb leányiskola általánosán rég óhajtott rendezése iránt, a várossal az általa benyújtott emlékirat alapján tárgyalásba bocsátkozik. A tárgyalásra a közokt. kormány Berecz Antal, a hazai felsőbb 1.-iskolák min. biztosát küldte ki. Ezen ügy végleges megoldásának nagyon is eljött az ideje.

— A vall.- és közokt. m. kir. miniszter folyó év február 17-én 486. sz. a. értesíti a tanfelügyelőket, hogy az 1868. évi XXXVIII. t. cz. 141. §-ában a tanítók melléklalkozására vonatkozó rendelkezést a legszigorubbantartani kívánja. Felhívja tehát a tanfelügyelőséget, hogy a felügyeletére bízott iskolák tanítóit a legszigorubbantartani utasítsa, hogy mindenféle lap szerkesztéséhez szükséges engedélyért esetről-esetre a miniszterhez folyamodjanak mielőtt a szerkesztést elvállalnák, mert ha a miniszter esetleg az engedély megtagadását látná szükségesnek, azt az illető minden kötelezettsége daczára megteendő. Politikai lap szerkesztéséhez engedélyt tanítónak ezentúl nem ad a miniszter.

— A tanítói nyugdíj-törvény revisiója. A vall.- és közokt. m. kir. miniszter, a tanítói nyugdíj-törvény revisiójához még szükséges számítások érdekében, közelebbről ismét több a tanítói állásokra vonatkozó adatok egybegyűjtésére hívta fel a kir. tanfelügyelőket. Ez adatokat kellően feldolgozva a kir. tanfelügyelők e f. é. márczius 10-ig kötelesek felterjeszteni a miniszterhez

— Brassai Sámuel a kitünőt tudós s a tanítási módszer nagy mestere mult hó 13-án töltötte be 90-ik évét. A helybeli „Dávid Ferencz-Egylet“ ez alkalomból jól talált arczképével tisztelte meg az ünnepet, mint buzgó elnökét. Az üdvözlő beszédet Boross György mondotta szívből fakadt s szívhez szóló magvas szavakban. Mi is szívünkben kívánjuk, habár lapunk megjelenési viszonyai okán egy kissé később is, hogy a Mindenható tartsa meg dr. Brassai Sámuel drága életét testi lelki erőben még sokáig a magyar nemzeti köznevelődés hasznára.

— A Széchenyi-Kollonich-féle alapítvány. A vall. és közokt. m. kir. miniszter, a Széchenyi-Kollonich-féle alapítvány segélydíjas helyeire e f. év márcz. 31-éig pályázatot hirdet. A segélyekre pályázhatnak olyan kath. aggkoru, keresetképtelen férfiak, kik a haza és a király szolgálatában érdemeket szereztek. Elsőbbséggel bírnak olyanok, kik a népnevelés és közszolgálat terén működtek és nemesi származásuk. A kérdéses helyekkel 63 frtnyi évi segélydíj jár, mely életfogytiglan adományoztatik. Az okmányokkal felszerelt kéresek a vall.- és közokt. m. kir. miniszterhez címezve, az illető egyházmegyei hatóságnál nyújtandó be.

— Halálozás. Dr. Hintz György gyógyszerész, Kolozsvár város derék polgára, a kolozsvári állami tanítóképzőintézet buzgó igazgató-tanácsosa m. hó 20-án 50 éves korában meghalt.

— A hódmező-vásárhelyi ref. egyház és a köznevelődés. E derék egyházközség 1890-re megállapított költségvetésében a főgymnásiumra 19.869 frt. 32 krt., a népiskolákra 27.179 frt. 10 krt. vett fel előirányzatba. Sok város tanulhatna e nemes egyházközségtől.

— Nyilvános számadás és köszönet. A kolozsmegyei tankerületi tanítótestület központi (kolozsvári) körének a tanítótestület segély-alapja gyarapítására, mult hó 8-án, a „Stadler-kert“ helyiségében rendezett táncvizigalma alkalmával a bevétel volt 194 frt., a kiadás pedig 86 frtot, és 58 krt. tett. E szerint maradt a tanítótestület segély-alapja javára 107 frt. 42 krt. Ezen eredmény eléréséhez részben díszletjegyeik megváltásával, részben felülfizetéseikkel a következők járultak: Hegedüs Sándor orsz. képviselő 10 frt., dr. Lázár Gyula 6 frt., dr. Koch Antal és dr. Koch Ferencz 4—4 frt., Lehmann és Baldi 3 frt., Horácsik J., Kozma Ferencz és Veszter Sámuel 2—2 frt., Andrásföszki Efraim, Andráscsik K., Bőjthe László, Esztégár Tivadar, E. M. K. E., Fazakas József, Ferenczi Ignác, Gráf Jakab, Kiss Samu (M. Macskásról), N. N., Ondra Jakab, Péterfi Dénes, Radó Elek, Reichel Lipót, Sólyom János és Tóth Tamás 1—1 frt., Botos Imre (T.-Szt.-Lászlóról) és Szentgyörgyi Lajos (B.-Hunyadról) 50—50 kr. Fogadják mindnyájan a segély-alap gyarapítására tett e szives adományaiért a rendező bizottság hálás köszönetét. Kolozsvárt, 1890. február hó 22-én. A r. biz. nevében: Dézsi László pénztárnok.

— Iskolai egészségügy. A berlini tanító-testület intézkedett, hogy az iskolák tábláin rajta legyenek azon szabályok, melyeket az írásnál az ülésre nézve figyelembe kell venni. E czélra egy író alak is látható az írka első lapján. Ugyanerről leolvashatók az egészségi legfontosabb szabályok.

— A németországi országos tanító-egyesületi 8-ik gyűlést (Deutsche Lehrertag,) ez évben pünköstben tartják meg Berlinben. Ezen képviseleti alapon szervezett, gyűlés eszméjét Berlinben pendítették meg 1871-ben a poroszfrancia háboru beveződése után. De az első képviseleti tanító-gyűlést csak 1876-ban tarthatták meg Erfurtban. A gyűlés két évenként egyszer gyűl össze. Az egyesület 1885-ben 23 vidéki illetőleg tartományi vagy állami egyesületet foglalt magában 19.542 taggal. Azóta természetesen sokkal szaporodott.

TARTALOM: Az egyetemes tanítógyűlés kérdéséhez. (Akolozsmegyei tanítótest. központi választmányának válasza, az egyetemes gyűlést rendező bizottság felhívására) — A népiszkolai írásbeli dolgozatok javítási módja. *Tóth Károly*. — Népoktatásunk fejlesztéséről. (Vége. *Nemessányi Ádél*. — Tárca: A természeti erők forrásairól és értékesítéséről. (Vége köv.) *Benedek Aron*. — Paedagogiai esetek: Egy krajczár története. *P. Csorja Károly*. — Káröröm és részvét. — A küldemény. *Vásárhelyi Gyula*. — Lap szemle: Felsőbb oktatás Norvégiában. (Rh. W. Ztg.) Az énektanítás módszere. (Allg. D. Lztg.) — Egyesületi élet: A közönséges törték osztásának tanmódja a népiszkolában. Közl: *Pap Mari*. A dicső-szentmártoni tanítói kör gyűléséről. *Aggagási Sándor*. — Irodalom: Besztercze-Naszódmegye földrajza, ismerteti (pj.) — Vegyesek.